



Η Ελένη Σικελιανός και η μυθιστορηματική ζωή της γιαγιάς της

Η ποιήτρια ανασυνθέτει την ιστορία της γιαγιάς της, χορεύτριας του μπουρλέσκ Μελένας, κατά κόσμον Ελένης Παπαμάρκου, που έγινε γνωστή στην Αμερική ως το Κορίτσι Λεοπάρδαλη. Η αναζήτηση της ταυτότητας και του εγώ μέσα από μια ρευστή αφηγηματική φόρμα, όπου συνδυάζονται δοκίμιο, ποίηση και φωτογραφία.

Η Ελένη Σικελιανός (Eleni Sikelianos) είναι Αμερικανίδα ποιήτρια, δισεγγονή του Άγγελου Σικελιανού και της Εύας Πάλλμερ Σικελιανού. Ο εκ πατρός παππούς της ήταν ο Γλαύκος Σικελιανός (1909-1994), ναυπηγός και σχεδιαστής που υπηρέτησε στο Εμπορικό Ναυτικό. Πατέρας της ήταν ο Τζον (Jon) Σικελιανός, ένας από τους γιους του Γλαύκου από τον δεύτερο γάμο του με τη Μάριαν Μπ. Τράιον.

Στις αρχές του 2000, η Ελένη Σικελιανός άρχισε να γράφει την οικογενειακή ιστορία της με κεντρικό χαρακτήρα τον πατέρα της. Ήθελε να ανασυστήσει, κατά κάποιον τρόπο, «ένα κυκλοφορικό σύστημα», όπως το ονομάζει, όπου συνυπάρχουν και αλληλοσπηρεάζονται «μορφονομανείς και ηρωινόμανεις, πρόσφυγες και αριστοκράτες από το Ιόνιο, μία από τις πλουσιότερες οικογένειες των Ηνωμένων Πολιτειών που εξάντλησε την περιουσία της για την αναβίωση του αρχαιοελληνικού θεάτρου, Εβραίοι από τη Λιθουανία, μουσικοί, ζωγράφοι, ποιητές, λεσβίες, διακινητές οπίου, γκαρσόνες, μια χορεύτρια μπουρλέσκ ονόματι Μελένα, το Κορίτσι Λεοπάρδαλη, ένας νάνος (ένας από τους πέντε συζύγους της Μελένας), που όλοι τους αγκυροβόλησαν στις ακτές της αμερικανικής πατρίδας». Το απόσπασμα αυτό από τον πρόλογο του βιβλίου δείχνει ότι η οικογενειακή ιστορία που γράφει η Σικελιανός θα μπορούσε να ήταν και η αμερικανική ιστορία, κυρίως η ανθρωπολογία αυτής της τεράστιας χώρας που αφομοίωσε, αποθώωσε ή κατέστρεψε τόσο διαφορετικούς ανθρώπους.

Ο Τζον Σικελιανός ήταν υπερταλαντούχος άνθρωπος. Ηρωινόμανής, με ζωή γεμάτη αποτυχίες, απογοητεύσεις αλλά και μικρές τρυφερές στιγμές, είναι, όπως είπαμε, ο (τραγικός) ήρωας ενός κεφαλαίου της οικογενειακής ιστορίας. Το 2004 κυκλοφόρησε το βιβλίο του Τζον (στα ελληνικά το 2014, από τις εκδόσεις Πατάκη, σε μετάφραση Κατερίνας Σχινά) για να μας ανοίξει τον δρόμο ή καλύτερα μια παράκαμψη προς αυτό το κυκλοφορικό σύστημα. Περίπου δέκα χρόνια μετά η Ελένη Σικελιανός μπαίνει μέσα στον κόσμο της εκ μητρός οικογένειας της με το βιβλίο της *Εσύ, η ζωώδης μηχανή*. Ο βασικός χαρακτήρας εδώ είναι η γιαγιά της, η μητέρα της μητέρας της, που δεν είναι άλλη από το Κορίτσι Λεοπάρδαλη ή Ελένη Παπαμάρκου, απλά Ελένη, ή Elaine, ή The Golden Greek, κι ακόμα Marco the Cat Girl, Melena the Leopard Girl κι ένα σωρό άλλα καλλιτεχνικά ψευδώνυμα.

Πα τον αναγνώστη που επιθυμεί να διαβάσει το πολύ ενδιαφέρον, και για μένα συναρπαστικό-βιβλίο της Ελένης Σικελιανός πρέπει να πω ότι η αφήγησή στο *Εσύ, η ζωώδης μηχανή* δεν είναι η κλασική εξιστόρηση μιας βιογραφίας. Πρόκειται για ένα υβριδικό αφήγημα, ένα ρευστό λογοτεχνικό είδος (fluid genre), όπου συνυπάρχουν το δοκίμιο, η ποίηση, το χρονικό, οι φωτογραφίες, οι αφίσες, η τυπογραφία

και, φυσικά, η επινόηση. Έτσι κι αλλιώς, σε μια οικογενειακή ιστορία υπάρχουν μυστικά και μυστήρια, υπάρχουν κενά που μπορεί να μείνουν για πάντα άδεια ή να γεμίσουν με τη βοήθεια της συγγραφικής επινόησης. «Ποιες είμαστε εμείς;» αναρωτιέται σε κάποια σελίδα η συγγραφέας. Κι αυτή η ερώτηση, που πάει στην καρδιά του βιβλίου, δηλαδή στην αναζήτηση της ταυτότητας και του «εγώ», ταυρίζεται πολύ με το ρευστό είδος της αφήγησης, αυτό το fluid genre που θα μπορούσε να διαβαστεί και ως fluid gender.

«Η Μελένα, η Γυναίκα-Γάτα, η Γυναίκα με τις Σφαίρες πάνω από το στήθος της, το Κορίτσι Λεοπάρδαλη, η Μαρκά, η γιαγιά μου, η Χρυσή Ελληνίδα» γράφει, σαν να παραληρεί, η Ελένη Σικελιανός, ανοίγοντας παράθυρα στην ιστορία «της πιο ανθεκτικής, της πιο σκληροτράχηλης γυναίκας που έφαγε σίδερο και μύσησε ατσάλι επί προσώπου γης».

Η Ελένη Παπαμάρκου ήταν κόρη του Γιάννη Παπαμάρκου που μετανάστευσε στην Αμερική (μήπως το 1922;) και έγινε εκεί Τζον Ντάιμοντ. Μητέρα της ήταν η Μπέθρα, γερμανικής καταγωγής, που ο Τζον τη βρήκε «κρυμμένη» σε μια φάρμα κάπου στις Μεσοδυτικές Πολιτείες, «επιρρεπής σε νευρικές κρίσεις, καταγόμενη από γενιά βραβευμένων καλλιεργητών ντάλιας». Ο Τζον αγαπούσε τα ρεμπέτικα κι έμαθε στην Μπέθρα όλα τα τραγούδια που ήξερε για μάγκες, αλάνια, κοκαΐνες. Έκαναν παιδιά. Τουλάχιστον πέντε. Τέσσερα κορίτσια κι ένα αγόρι, που τα περισσότερα μεγάλωσαν σε ορφανοτροφείο. Κράτησαν την Ελένη, τη γιαγιά της συγγραφέως, που γεννήθηκε μετά την πανδημία της ισπανικής γρίπης και είχε ταλέντο στον χορό.

Η Ελένη Σικελιανός βρίσκει αφορμή, γράφοντας για τον εκ μητρός παππού της, να μιλήσει για τους Έλληνες στην Αμερική ή για το ρεμπέτικο. Μας λέει ότι η πρώτη ελληνική εκκλησία χτίστηκε στη Νέα Ορλεάνη το 1864. Και ότι μεταξύ του 1950 και των μέσων της δεκαετίας του 1970 οι Έλληνες ίδρυσαν πάνω από εξακόσια εστιατόρια στη Νέα Υόρκη και στα περίχωρά της, δηλαδή ένα εστιατόριο κάθε δεύτερη εβδομάδα. Πότε ακριβώς έφτασε ο Τζον Ντάιμοντ στην Αμερική δεν το γνωρίζει η συγγραφέας. Δεν έχει όμως σημασία, καθώς αυτή η άγνοια της επιτρέπει να κάνει εικασίες.

Η Χρυσή Ελληνίδα έγινε χορεύτρια του μπουρλέσκ. Ίσως σε κέντρα όπου εμφανιζόταν και που ονομάζονταν Moulin Rouge (όχι στο Παρίσι αλλά στο Ντένβερ του Κολοράντο) μπορεί να χόρευε και χορό της κοιλιάς.

Αυτός ο χορός ήταν γνωστός στην Αμερική τουλάχιστον από το 1893, όταν παρουσιάστηκε στη Διεθνή Έκθεση του Σικάγο. Η πρώτη χορεύτρια είχε το καλλιτεχνικό ψευδώνυμο Λίτλ Τζιμπ (ίσως σ' αυτήν να αναφέρεται το ομώνυμο τραγούδι του Έλβρι Πρίσλεϊ, του 1964). Αυτή η Λίτλ Τζιμπ του 1893 δεν ήταν άλλη από τη Φαρίντα Μαζάρ Σπυρόπουλος με καταγωγή από τη Συρία, που παντρεύτηκε Έλληνα και αργότερα άνοιξε εστιατόριο.

Στην πολυτάραχη ζωή της ως Κορίτσι Λεοπάρδαλη ή Χρυσή Ελληνίδα η γιαγιά της συγγραφέως παντρεύτηκε πέντε φορές. Ο πρώτος της γάμος ήταν με τον Άλφρεντ Σάιμον, με τον οποίο απέκτησαν τρία παιδιά, ανάμεσά τους την Ελένη που παντρεύτηκε τον Τζον Σικελιανός – οι γονείς της συγγραφέως. Ο Άλφρεντ ήταν Εβραίος από την ανατολική Ευρώπη και έπαιζε τζαζ μπάσο σε nightclub του Ντιτρόιτ. Η οικογένειά του ήρθε στην Αμερική μετά το πογκρόμ των Εβραίων στην τσαρική Ρωσία και έκανε μεγάλη περιουσία συγκεντρώνοντας σκουπίδια και άλλα ράκη. Ανάμεσα στους συζύγους της Χρυσής Ελληνίδας ήταν ένας μικροεγκληματίας, ένας αεροπόρος, ένας μαύρος βαπτιστής ιερέας και ένας νάνος. Ο νάνος σύζυγος της γιαγιάς της δίνει την ευκαιρία στη συγγραφέα να εντάξει στο «κυκλοφορικό σύστημα» της οικογένειάς της τα παντός είδους freaks που στοιχειώνουν την αμερικανική ποπ κουλτούρα. «Δυσκολεύομαι να φανταστώ / τη γιαγιά μου και τον νάνο / στο κρεβάτι / Είναι ιδιαιτέρως / μη πολιτικά ορθό».

Μέσα από τη γιαγιά της αλλά και τη μητέρα της η Ελένη Σικελιανός δοκιμάζει σε αυτό το ρευστό βιβλίο όχι μόνο το θέμα της ταυτότητας, όπως ήδη είπαμε, αλλά και της αμερικανικής εμπειρίας όπως τη βιώνει κυρίως η χορεύτρια γιαγιά με τους γάμους της, τις δουλειές της (σε βενζινάδικο, κατάσταση υγιεινής διατροφής, κατάσταση ημιπολιτισμένων λίθων), στην πραγματική ή επινοημένη εκδοχή τους. Το αμερικανικό τοπίο συμβάλλει πολύ στην εμπειρία αυτή (ο αυτοκινητόδρομος 66, η έρημος Μοχάβι), ενώ ένα λεύκωμα με φωτογραφίες, αποκόμματα και αφίσες από τις εμφανίσεις της γιαγιάς δημιουργούν ένα άλλο τοπίο, φαντασικό και συναισθηματικό, που συμπληρώνεται από την ποίηση της Ελένης Σικελιανός. «Μια ζωή δεν είναι τα γεγονότα που γνωρίζουμε γι' αυτήν, παρά ένας ιστός από συναισθήματα, σχέσεις, αποφάσεις και συμβάντα και αυτά δεν καταγράφονται απλά αλλά βιώνονται σαν ένα πολύπλοκο και υπερδεμένο πλέγμα».

Η Κατερίνα Σχινά έχει κάνει εξαιρετική δουλειά, ακόμη μια φορά. Εδώ η μετάφρασή της αποδίδει τέλεια όλα τη μορφική ποιικιλία του πρωτοτύπου και όλους τους διαφορετικούς τύπους γραφής, που πολλές φορές κινούνται στα όρια της φόρμας.



Ελένη Σικελιανός
Εσύ, η ζωώδης μηχανή
Μτφρ.: Κατερίνα Σχινά
Εκδόσεις Πατάκη
Σελ.: 222